

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Геолого-географічний факультет
Кафедра фізичної географії та природокористування

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____ (П.І.Б.)
25 вересня 2020 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Стратегія природокористування та гармонійний розвиток

Рівень вищої освіти

третій (освітньо-науковий)

Спеціальність

106 «Географія»

2020

Розробники: Муркалов О.Б., к.г.н..

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри **фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій**

Протокол № 1 від "31" серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

проф.. Шуйський Ю.Д.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від "23" вересня 2020 року

Голова НМК

(підпис)

(к.г.н., доц. Сич В.А.)
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни "Стратегія природокористування та гармонійний розвиток" складена відповідно до освітньо-професійної/освітньо-наукової програми підготовки третій (освітньо-науковий) 106 Географія.
(назва рівня вищої освіти) (код і назва спеціальності)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теорія і практика природокористування: історія природокористування, природно-антропогенні геосистеми, організація і контроль використання природних ресурсів та компонентів довкілля, прикладні питання природокористування і охорони природи, регулювання та відгук на антропогенне втручання геосистем і практичні виходи з кризових ситуацій.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ, ПРЕДМЕТ, ЗАДАЧІ І МЕТОДОЛОГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. СТРАТЕГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. СРС.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: отримання теоретичних сучасних знань в області природокористування для прийняття науково географічно - обґрунтованих стратегічних рішень, контролю, використання і забезпечення стійкого та гармонійного розвитку природно-антропогенних геосистем.

Завдання: сформувати уявленнь про теорію географічного природокористування; дати знання про сучасні концепції природокористування; географічні, екологічні та соціально-економічні засади стратегії природокористування; сформувати уявлення етапів природокористування, екологічні катастрофи і проблеми захисту довкілля в історії природокористування; розвинути навички пізнання загальних планетарних закономірностей розвитку і господарського освоєння сфер; сформувати уявлення про найважливіші ризики та їх індикатори, пов'язані з природокористуванням в різних зональних ландшафтах світу; навички оцінки стійкого розвитку природних систем (геосфер) на локальному, регіональному і глобальному рівнях; про особливості використання окремих видів природних ресурсів та проблеми, що виникають внаслідок антропогенної діяльності; ознайомити з впливом природокористування на природу в різних регіонах планети, її "відгук" на антропогенне втручання та виходи з кризових ситуацій.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) інтегральна (ІК):

здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері географії, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

б) загальних (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК07. Здатність спілкуватися на фахову тематику з експертами з інших галузей;

ЗК08. Здатність до усної і письмової презентації та обговорення результатів наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами.

в) спеціальні (фахові) (СФК):

СК03. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру (в сфері економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів), оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень;

СК07. Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення, застосування наявних фундаментальних та створення нових цілісних знань;

СК09. Здатність демонструвати глибинні знання та розуміння основних концепцій, важливих фактів, принципів та теорій з географії;

СК11. Здатність демонструвати знання сучасного стану, основних тенденцій та перспектив розвитку географічної науки, орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії та суміжних науках, продукувати нові ідеї при вирішенні дослідницьких і практичних задач.

Очікувані результати навчання.

РН01 Передові концептуальні та методологічні знання з географії (економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів), а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, засвоєння нових знань та здійснення інновацій.

РН02. Глибоко розуміти загальні принципи, методи хімічних наук, методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях (у сфері економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів) та у викладацькій практиці.

PH03. Глибоке розуміння теоретичних основ, прикладних засад географії, сучасних тенденцій, перспектив розвитку географічної науки та спроможність орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії й суміжних науках.

PH05. Ґрунтовні знання методів наукових досліджень економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів та вміння їх використовувати на належному рівні.

PH06. Знання ранніх та нових актуальних напрямів досліджень, сучасних досягнень в галузі географії застосовування їх для вирішення наукових завдань і самостійної пошукової роботи в межах обраної спеціальності(Географія).

PH07. Вміти презентувати та обговорювати з фахівцями та широкою аудиторією результати досліджень наукових та прикладних проблеми з географії державною та іноземною мовами, кваліфіковано їх відобразити у наукових публікаціях, провідних міжнародних наукових виданнях.

PH08. Вміти планувати і виконувати експериментальні та теоретичні дослідження з хімії, дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних і інших досліджень у контексті усього комплексу сучасних знань щодо розглядаємої проблеми.

PH10. Вміти використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, комп'ютерні засоби та програми при проведенні наукових досліджень та в освітній діяльності (пошук, оброблення та аналіз інформації, статистичні методи аналізу даних великого обсягу).

PH11. Вміти ініціювати, організовувати та проводити комплексні дослідження в галузі науково-дослідницькій та інноваційній діяльності, використовуючи міждисциплінарні підходи, результатом яких є отримання нових знань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти повинні:

Знати:

сутність та форми природокористування;
сучасні концепції природокористування;
загальні географічні закономірності та вплив географічного середовища на розвиток суспільства;
типи і поняття «природно-антропогенний» та «антропогенний» ландшафт;
географічні, екологічні та соціально-економічні засади стратегії природокористування;
ресурсно-галузевий принцип організації природокористування;
досвід природокористування в проектах сучасності;
види впливу та принципи охорони природи в галузях природокористування;

геоекологічні наслідки, які виникають під впливом природокористування.

Вміти:

визначати вклад основних чинників (рельєфу, клімату, біотичних компонентів) у формування видів природокористування;

аналізувати екологічні проблеми різних територій та інтерпретувати сучасні проблеми природокористування на основі історико-географічного аналізу;

організовувати та проводити спостереження за станом геосистем;

виконувати оцінку стійкого розвитку природних систем на локальному, регіональному і глобальному рівнях;

оцінювати природно-ресурсний потенціал території (акваторії).

2. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ, ПРЕДМЕТ, ЗАДАЧІ І МЕТОДОЛОГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.

Заліковий модуль 1. Історико-методологічні основи природокористування.

Тема 1. Предмет, мета і завдання дисципліни: основні терміни, поняття, завдання; передумови виникнення; визначення та географічно - економічна сутність природокористування.

Тема 2. Періодизація в історії природокористування, регіональні особливості, екологічні кризи: протоцивілізації та давні цивілізації; антропогенний вплив в доеллінську епоху, античний період, епоху феодалізму; роль великих географічних відкриттів в історії природокористування; природокористування в новий час (XVII-XXI ст.).

Тема 3. Теоретико - методичні та екологічні підходи вивчення природно-антропогенних ландшафтів: сучасні концепції та поняття культурний ландшафт - антропогенний ландшафт - природно-антропогенний (сучасний) ландшафт; класифікація ландшафтів змінених людиною, дрібномасштабна класифікація ландшафтів світу, геоекологічна класифікація ландшафтів; рисунок сучасних ландшафтів; модель природно-антропогенних ландшафтів, підходи до оцінки геоекологічного стану, якісних і кількісних змін в природно-антропогенних геосистемах; сучасні природно-господарські геосистеми; антропогенна динаміка та стійкість геосистем.

Тема 4. Основні форми природокористування, типи природно-антропогенних ландшафтів: глобальні і локальні проблеми природокористування, підходи до їх рішення; гірничопромислове природокористування; землеробство, землеробські типи ландшафтів; іригація, іригаційно-польові типи ландшафтів; пасовища, ландшафти, які формуються під впливом пасовищного господарства; аквакультурні комплекси; лісогосподарство, лісогосподарські типи ландшафтів; рекреація, рекреаційні ландшафти; селитебні комплекси; водогосподарські комплекси; природокористування в будівництві; транспортно-комунікаційне

природокористування; природокористування в сфері послуг; промислове природокористування.

Заліковий модуль 2. Раціональне природокористування і охорона природи.

Тема 5. Взаємозв'язок природокористування і охорони природи: історія розвитку природоохоронних ідей; наукові засади охорони природи; природоохоронні території та акваторії; природно-заповідний фонд України; раціональне використання, охорона та відтворення атмосферного повітря, водних ресурсів, земельних ресурсів, надр, біоти.

Тема 6. Вплив типів природокористування на навколишнє середовище: типи впливу; вплив на атмосферу; вплив на гідросферу; вплив на літосферу і ґрунтовий покрив; вплив на біосферу; мінімізація наслідків;

Тема 7. Сучасні концепції природокористування: біотичної регуляції довкілля; екосистемна концепція організації біосфери; концепція "Біосфера - 2"; коеволюція природи та суспільства; природні каркаси території; ноосферна концепція.

Тема 8. Збалансоване природокористування: сутність, принципи та критерії збалансованого природокористування.

Тема 9. Сталий розвиток країн Світу: географічна сутність концепції сталого розвитку; соціальний аспект сталого розвитку; територіальні аспекти сталого розвитку; перехід до сталого розвитку країн Світу.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. СТРАТЕГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.

Заліковий модуль 3. Географічні, екологічні та соціально-економічні засади стратегії природокористування.

Тема 11. Основи стратегії природокористування: цілі і завдання стратегії природокористування, економічні механізми природокористування; стратегія стійкого управління природними ресурсами; економічно ефективна і соціально справедлива стратегія природокористування.

Тема 12. Екологічні аспекти стратегії природокористування: екологізація господарської діяльності; екологічна політика та протидія ризикам природного і техногенного характеру; екологізація законодавства; розвиток ринків екологічних послуг і екологічно чистої продукції

Тема 13. Реалізація стратегії природокористування: спрямованість розвитку і пріоритети природокористування; розвиток науки та новітніх технологій; державна політика в сфері природокористування, законодавча база; міжнародні програми; безвідходні технології, ресурсозаощадження, вторинне ресурсокористування.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. СРС.

3. Рекомендована література

Основна

1. Афанасьєв О. Є. Історико-географічний аналіз регіонального природокористування: теорія, методологія, практика. Тернопіль: "Крок", 2012. 550 с.
2. Борейко В. І. Економіка довкілля та природокористування: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Рівне: НУВГП, 2011. 254 с
3. Воловик В.М. Ландшафтознавство: курс лекцій. Вінниця: Твори, 2018. 254 с.
4. Гудзевич А.В. Просторово-часова організація сучасних ландшафтів: теорія і практика: монографія. Вінниця: Віндрук, 2012. 434 с.
5. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Частина І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця: ПП «ТД Видавництво Едельвейс і К», 2012. 306 с.
6. Дронова О. Л. Фактори ризику техногенних надзвичайних ситуацій в Україні: Монографія. К. : Ін-т географії НАН України, 2011. 270 с.
7. Дронова О. Л., Запотоцький С. П. Сучасне природокористування: суспільно-географічний контекст: навчально-методичний посібник. К.: Прінт-Сервіс, 2018. 214 с.
8. Клименко М. О., Борисюк Б. В., Колесник Т. М. Збалансоване використання земельних ресурсів: Навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 552 с.
9. Клименко М. О., Залеський І. І. Збалансоване використання водних ресурсів: Навчальний посібник. Рівне: НУГВП, 2016. 337 с
10. Кононенко О. Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку : навчально-методичний посібник. К.: Прінт сервіс, 2016. 142 с.
11. Менеджмент природоохоронної діяльності: у 3-х ч.: підручник / Руденко В. П., Гостюк М. Т., Кібич І. В. та ін.. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2014. 440 с.
12. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Гавриленко О. П. Основи екології: підручник. К : Знання, 2012. 558 с.
13. Павліха Н. В. Караїм О. А. Управління ландшафтами природоохоронних територій: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 216 с.
14. Посудін Ю.І. Моніторинг довкілля з основами метрології: підручник. К.: 2012. 426 с.
15. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія. К.: НІСД, 2012. 360 с.
16. Природокористування: навчальний посібник. / за ред. Л. П. Царика. Тернопіль: редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2015. 98 с
17. Руденко В. П., Руденко С. В. Оцінка природно-ресурсного потенціалу України як основа менеджменту природоохоронної діяльності: Монографія. Чернівці: Рута, 2014. 248 с
18. Штойко П. І. Концепції природознавства: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 456 с.

19. Екологічні основи збалансованого природокористування в агросфері: навчальний посібник / за ред. проф. С. П. Сонька та Н. В. Максименко. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 572 с.

Додаткова

1. Боголюбов В. М., Соломенко Л. І., Предместніков О. Г., Пилипенко Ю. В. Екологія з основами збалансованого природокористування: Навчально методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Херсон: Айлант, 2009. 216 с.
2. Лісовський С. А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах. - К.: Ін-т географії, 2009. 300 с.
3. Олійник Я. Б., Запотоцький С. П., Пересекін В. М. Управління використанням природних ресурсів: Навчальнометодичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К. : ВГЛ «Обрії», 2008. 284 с.
4. Панас Р. М. Раціональне використання та охорона земель: навчальний посібник для студентів вузів. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 350 с.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Водний кодекс України (1995 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>
2. Генеральна асамблея ООН. Документи з питань сталого розвитку. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/en/sections/whatwe-do/promote-sustainable-development/index.html>.
3. Загальнодержавна програма збереження біорізноманіття на 2005–2025 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/675-2004-%D1%80>
4. Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" (2017 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2059-19/page>
5. Закон України „Про природно-заповідний фонд” (1992 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
6. Кодекс України про надра (1994 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>
7. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року (Ріо-деЖанейро, 1992 рік), Закон України «Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття» від 29 листопада 1994 року № 257/94-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_030
8. Стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Софія, 1995) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_711
9. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_04

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік.

Знання аспірантів оцінюються за 100 бальною шкалою. Оцінювання здійснюється відповідно до визначених для спеціальності компетентностей за результатами навчального процесу. Підсумковий бал за освоєння (знання, уміння, навички) матеріалу курсу складається із суми балів за формами поточного контролю, кількості балів за практичні роботи, завдання до СРС і набраних на заліку.

До заліку допускаються особи, які виконали обов'язкові види робіт, передбачених навчальною програмою та набрав ≥ 60 балів. Аспіранти, які набрали за результатами поточного контролю ≤ 60 балів допускаються до складання екзамену після перескладання та виконання обов'язкових завдань.

Поточний контроль													Модульний контроль	Сума балів
Змістовний модуль 1.									Змістовний модуль 2.					
Заліковий модуль 1.				Заліковий модуль 2.					Заліковий модуль 3.					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	30	100

T1, T2 ... T13 – теми змістових модулів.

5. Методи діагностики успішності навчання

Основними формами контролю знань аспірантів є контроль на лекціях, семінарських, практичних заняттях, колоквиумах, за результатами колективних проєктів, презентацій та ситуативних аналізів.

Опитування – найбільш поширена методика перевірки знань аспірантів. Традиційно застосовується в ході проведення семінарських і практичних занять, коли заслуховуються доповіді аспірантів на попередньо запропоновані теми. З метою максимального охоплення аудиторії можна проводити письмове опитування.

Контроль на лекції може реалізовуватись шляхом вибіркового усного опитування аспірантів за раніше викладеним матеріалом, особливо за розділами курсу, які необхідні для розуміння теми лекції, що читається. Поточний контроль на лекції покликаний привчити аспірантів до систематичної освоєння пройденого матеріалу і підготовки до майбутньої лекції, встановити ступінь засвоєння теорії, виявити найбільш важкі для сприйняття аспірантів розділи з наступним їх роз'ясненням.

Колоквиум як одна з форм перевірки та оцінки якості виконаної аспірантами самостійної роботи передбачає оволодіння усіма навичками і вміннями, описаними вище. Він має за мету мобілізувати аспірантів на поглиблене вивчення дисципліни. Разом з тим, обов'язковою умовою проведення колоквиуму є усне спілкування аудиторії. В ході колоквиуму виразно проявляються соціально-особистісні компетенції, комунікаційні й аналітичні здібності, за допомогою яких аспірант має змогу зарекомендувати себе обізнаним експертом з проблеми, що розглядається, вправним оратором

і врівноваженим співрозмовником. При проведенні колоквіумів ведеться більш невимушена бесіда, ніж на заліках та екзаменах, що, природно, дозволяє вивчити інтереси і схильності аспірантів, їх дійсну підготовку і визначити шляхи більш раціонального проведення навчального процесу.

Підсумковий контроль знань аспіранта більшою мірою, ніж інші види контролю, здійснює контролюючу функцію, потребує систематизації і узагальнення знань і певною мірою реалізує навчальну, розвиваючу і виховну функції контролю. До підсумкового контролю належить залік. Основна мета заліку - встановлення рівня, обсягу, якості, глибини знань аспірантів, вміння застосовувати їх у практичній діяльності. Таким чином, за допомогою розкриваються усі види компетенцій аспіранта.

Примітки:

1. Програма навчальної дисципліни розробляється вищим навчальним закладом. Програма навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь.

2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної/освітньо-наукової програми.

3. Форма призначена для складання робочої програми навчальної дисципліни.

4. Вищими навчальними закладами можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Програми навчальної дисципліни» залежно від специфіки та профілю вищого навчального закладу.

5. Формат бланка – А4 (210×297 мм).